նիւս և մեծ յոյս կայ, որ ապագայում մեր դըպրոցները բաւական բարեկարգված կը լինեն։

Մխ. Մելիքեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Ալէքսանդրապօլ, 16-ին յուլիսի

Սակայն չէ պատահում, որ մեր պարբերական հրատարակութիւնների գաւառական թղթակցութիւնները, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար միմեանց նմանեցնում են իրանց յօդուածների ստորագրութիւնները, որից յառաջ է գալիս, որ մինը միւսի աշխատանքն է սեփականացնում, որպէս թէ մի մեծ ծառայութիւն արած լինէր ընդհանուրի համար։ Եթէ այդպիսի ընթացքը թղթակցութիւնների համար ազատ թողած լինէր, շատ հաւանական է, որ մի թղթակից ուրիշի անուան տակ կարող էր գրել այն, ինչ որ կամենար, բայց կարծում ենք, որ խմբագրութեան կողմից հարկաւոր է, որ ընտրութիւն լինի ստորագրութիւնների վերաբերութեամբ։

Մեր կարծիքով, եթէ մի թղթակից քանի մի անգամ արդէն ուղարկած է յօդուածներ մի յայտնի ստորագրութեամբ, նրանից յետոյ հարկաւոր չի լինի ընդունել նոյնպիսի ստորագրութեամբ մի ուրիշ յօդուած, թէկուզ նորա բովանդակութիւնը բոլորովին այլ լինէր։

Այդպէս ահա տեսանք մի յօդուած «Մշակի» մէջ Ախալցխայից «Հայ-կաթօլիկ» ստորագրութեամբ, թէև նորա միտքը նոյնպէս արձագանք էր մեր գաղափարին։ Այժմ մենք հարկաւոր ենք համարում հրապարակաւ յայտնել «Մշակի» ընթերցողներին, որ մեր յօդուածները տպվեցան «Մշակի» մէջ 1879 ամի № 193 և 205, 1880 ամի № № 26, 44, 77 և 118 համարներում։

Բացի դրանից, մեր երեք առանձին վերնագրով յօդուածներ ևս տպվեցան նորերումս «Մըշակի» մէջ նոյն ստորագրութեամբ։

Նոյնպէս խնդրում եմ, որ այսուհետև ուղարկելի յօդուածների տակ ուղղակի մեր իսկական անունը ստորագրեցէք փոխանակ հայ-կաթօլիկ ստորագրութեան։

Պետրոս Բէպուրեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեր հայրենակից, դօկտոր Անդրէաս Արծրունի ստացաւ այս օրերս մի նոր պաշտօն Բերլինում, այն է Բերլինի կայսերական մինէրալօգիական մուզէի կ ո ւ ս տ օ ս ի (կառավարչի) պաշտօնը։ Այդ տեսակ պաշտօններ առհասարակ նշանաւոր պաշտօններ են համարվում Գերմանիայում։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ հաղորդում են որ մի միջակ կարողութեան տէր երիտասարդ սիրահարվում է մի աղջկայ հետ։ Տեղային հոգևոր կառավարութիւնը նորա և աղջկայ մէջ հըհասութիւն գտնելով, պըսակի հրաման չէ տալիս, թէև այդ տեսակ պսակներ հազարաւորներ կատարված են եղել Շուշու գաւառի մէջ։ Երիտասարդը ճարահատված վեր է առնում իր հարսնացուին, գնում է մի խուլ գիւղ և գտնելով այնտեղ մի բարեսիրտ քահանայ, տալիս է նորան 200 րուբլ և պսակվում է։ Հոգևոր իշխանութիւնը այդ պսակը անվաւեր է համարում և հրամայում է թէ հարսին և թէ փեսային հայոց եկեղեցուց լուծված համարել։ Բայց նըրանք շարունակում են միասին ապրել և ունենում են զաւակ։ Հայ քահանաները չեն կամենում մըկրտել երեխային։ Ասում են որ ծնողները նպատակ ունեն մի օտար եկեղեցում մկրտել տալ իրանց երեխային։ Ո՞վ է մեղաւոր որ այդ ամբողջ ընտանիքը կանջատվի լուսաւորչական եկեղեցուց։

—

Այս օրերս հասաւ ԹԻՖԼԻՍ հայր Խորէն Ստեփանէն, որ ինչպէս լսեցինք ուղևորվում է Եւրոպա, մանկավարժութեամբ պարապելու համար։ Մի տարի արտասահմանում մնալուց յետոյ, հայր Ստեփանէն կը վերադառնայ Էջմիածին, որտեղ պիտի վարի ճեմարանի մէջ մանկավարժութեան դասատուի պաշտօնը։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ

Տիարպէքիրի Հայ բողոքական Պատուելի Պ. Թովմաս Պօյաճեանի ազգային զգացմանց և ինչ ինչ գործոց նկատմամբ «Մասիսի» մէջ հրատարակեալ տեղեկութիւնք այլ և այլ ակմբոց մէջ յուզում պատճառած լինել կը թուին։ Տպաւորութիւնք իրարմէ յոյժ տարբեր են. ազգասէրք ցաւ կը յայտնեն այնպիսի բարձր դիրք բռնող Հայազգւոյ մը վրայ, որ իւր ազդեցութիւնն իր ազգին օրինաւոր շահուց դէմ գործածելու մէջ յաջողութիւն ունեցած լինել կը թուի. ուրիշներ ալ «Մասիսի» հրատարակութիւնները չափազանցեալ կը նկատեն, և կը կարծեն թէ Պատուելի Թովմասի դէմ թշնամութիւն ունեցող մէկը պարզապէս խաբած է «զՄասիս», և վերջապէս, մոլեռանդք ոմանք ալ գչարելով կը հարցունեն թէ «Մասիս Լուսաւորչական լրագիր մը լինելով ի՞նչ իրաւամբ այդ օրինակ հրատարակութիւններ կընէ Բողոքական պատուելիի մը դէմ։

Բայց «Մասիս», որ թէ՛ Կ. Պօլսոյ Ազգային Վարչութեան և թէ՛ գաւառական առաջնորդաց և իշխանութեանց արարքները կը քննադատէ, որ՝ իբրև ազգային ահուց նախանձախնդիր՝ պարտաւոր է ի հարկին ոչ մէկու դէմ իւր քննադատութիւնները չըխնայելու, որ երբեմն մինչև անգամ Հայոց Կաթողիկոսին արարքներուն դէմ կը խօսի, «Մասիս», կըսեմք, անշուշտ իրաւունք ունի քննադատելու Հայ-Բողոքական պատուելիի մ՚ընթացքն ալ, որքան բարձր դիրք ալ բռնած լինի նա։ Այս այնքան պարզ է՝ որ աւելորդ կը համարիմք երկար խօսիլ այդ նկատմամբ։ Դալով գրուած բաներուն մինչև ո՛ր աստիճան ճիշդ լինելուն, մեր էջերը բաց են Պ. Թովմաս Պօյաճեանի անձնական պաշտպանութեան համար ալ, զի մեք, ինչպէս ամեն անկեղծ Հայ, իրօք կը ցաւիմք որ Ազգին մի անջատեալ մասին գլուխը գտնուող այդպիսի կարևոր անձ մը, որ բարձրաստիճան օտարազգեաց ալ վստահութիւնը գրաւած է, ա՛յն աստիճան հակակիր զգացումներ ունեցած լինի ազգային օրինաւոր շահուց և իրաւանց նկատմամբ։ Ուստի, անտարակոյս յոյժ փափաքելի է որ Պատուելի Թովմաս Պօյաճեանի անձնական պաշտպանութիւնն աւելի զօրաւոր լինէր քան թէ անոր դէմ արուած որ և է անհատական կամ հաւաքական վկայութիւն, և «Մասիս մեծապէս ուրախ կը լինի եթէ ինք կարենայ գործիք մը լինել այս կարևոր խնդրոյն լիուլի լուսաբանութեան։

Առ այժմ, նոյն իսկ մեզ ուղղեալ քանի մը մասնաւոր գրութիւնք մեծ զարմացում կը յայտնեն Պ. Թովմաս Պօյաճեանի վերընծայեալ հակազգային զգացմանց վրայ։ Ասոնցմէ հետևեալն, որ ազգասէր Վանեցւոյ մը կողմանէ գրկուած է մեզ, օգտակար տեղեկութիւններ պարունակելուն պատճառաւ արժան կը համարիմք նախ հրատարակել առանց իւր մասնաւոր ոճին դպչելու։

«Խմբագիր Տէր.—Ձեր յունիս 19 թուականաւ և «Բրգահայք վերնագրով յօդուածը ցաւօք սրտի կարդացի, ուր կը տեսնեմ թէ Տիգրանակերտի Բողոքական պատուելի Թովմաս էֆէնտի Պօյաճեան, Անգլիական հիւպատոս Պ. Թրօթթըրի տեղեկութիւններ տալով, ժխտեր է եղեր Հայաստան, Հայ ազգ, Հայ լեզու ևայլն, և մինչև անգամ համարձակեր է այնպէս ցուցնել իբր թէ Հայոց գանգատած հարստահարութիւնք յոյժ չափազանցեալ բաներ են ևայլն ևայլն։

«Արդ, Խմբագիր տէր, այսօր Վանայ քանի մը վիճակագրական տեղեկութիւնք կը հաղորդեմ ձեզ, որովհետև ես ալ հոն ծնած եմ, եթէ ընդունիք, Կարնոյ և Բաղեշի վրայօք ալ բաւական տեղեկութիւններ կրնամ տալ։

«Վան քաղաքի և Այգեստանի բնակիչք հինգ մասէն երեք մասը Հայ և երկուսը Թուրք են. Քուրդ ոչ գոյ. Վանայ մօտակայ գլխաւոր մեծ գիւղեր, Աւանց գիւղի ծովեզեր բնակիչք Հայ. Շահ-Պաղի բնակիչք Հայ. Սըհակայ բնակիչք Հայ. Այգեստանի Շամիրամակերտ (Շամիրամ մահալլէսի) կոչուած մասն, որ բոլորովին Հայոց ձեռքն էր, իւր գեղեցիկ դիրքէն պատճառաւ բռնութեամբ գրաւեցաւ Թրքաց կողմէ. Արտամէտ՝ Հայ և Թուրք խառն։

«Վանայ արհեստաւորք, ոսկերիչք Հայ են, պատմաճիք Հայ են, Թօհաճիք և Մըխթարք Հայ են, հիւսն (տիւրկէր) և ընդհանուր շինութեանց գործաւորք Հայ են, կտաւագործք և հացագործք Հայ են։ Իսկ մսավաճառք տաճիկ են, և նպարավաճառք և կօշկակարք կէս տաճիկ և կէս Հայ են, դերձակք Հայ են։

«Հայք ունին Վանայ մէջ տասներկու եկեղեցի և ութ դպրոց, հարիւրաւոր օտար լեզուաց հմուտ աշակերտներ հասուցած են և կը հասցնեն։ Իսկ Քո՞ւրդք ուր են.— Վանէ 10 կամ 12 ժամ հեռաւորութեամբ Խօշապ, Կոտոր, ինչպէս նաև Հէքքեարիի և Խիզանու կողմեր կը գտնուին։ Թրօթթըրին պարծենցուած Քուրդերն իրաւ «քաղաքակրթութեան գործիք եղող սա՞րքն» են. այն կողմի գիւղերուն մէջ կը գտնուի Քրդերէն խօսիլ գիտցող Հայ, և ասոնց մի փոքր մասը գլուխնին ձերմակ քիւլահ կը դնեն, և վրան ալ խնել մը եազմաներ կը պլլեն, կարծեմ Պատուելին Քուրդի կերպարանօք Հայ ըսած այս պիտի ըլլայ. բայց ասոր պատճառը պիտի բացատրեմ։ Մեծագոյն մասը գլուխնին արախչին և գունաւոր մազէ շալվար կը հագնին որ Քրդացմէ բոլորովին տարբեր են։ 1845 ին, երբ Պէտըրխան և Խան Մահմուտ պէկերը ապստամբեցան, գրեթէ բոլոր Վանայ գիւղերուն տիրեցին, այն ատեն խեղճ Հայն արդեօք կը համարձակէ՞ր «Հայ եմ» ըսելու. հագուստին փոխելէ զատ՝ անուննին անգամ կը փոխէին վասն փրկութեան հոգւոյ։ Այս Հայոց տեղ եթէ ուրիշ մէկը ըլլար, լեզուն և ազգութիւնը թողելէն ետք կրօնքն ալ կը ձգէր մէկդի կ՚ելլար։ Բարեբաղդաբար այս երկրի Հայերն իրենց ազգութիւննին, լեզունին, մանաւանդ Սուրբ կրօնքին անշարժ պահած են, և թէ տգիտութիւնն անոնց յանցանք գրուի, այն ալ հարստահարութեան արդիւնք ըլլալուն տարակոյս չը կայ։ Ուստի մինչև ցայժմ դասատու մը չէ համարձակած յիշեալ գիւղերը մնալու։ Այսուամենայնիւ դարձեալ յիշեալ գիւղաց Քուրդ բնակիչներուն մեծ մասը նամակնին Կ. Պօլսոյ Հայոց գրել կուտան հայերէն տառով։ Ո՞ւր են ուսեալ Քուրդք, արհեստաւոր Քուրդք, քաղաքացի Քուրդք. Հա՞յք են ամենէն աւելի քաղաքակրթութեան մօտ թէ Քուրդք։ Այս յայտնի իրողութիւնն ընթերցողաց կը թողում։

«Արդ, Տէր խմբագիր, տկար գրիչով մը այսչափ բան մը գրելն ալ մեծ աշխատութիւն ըլլալուն տարակոյս չը կայ։ Կը յուսամ որ այս յօդուածս կը հրատարակէք՝ իբրև թարգման Ձեր «Բրդահայք» յօդուածին մեզ ներշնչած զգացմանց։

Գոհութեամբ կը հրատարակեմք նաև հետևեալ նամակ, զոր արժանահաւատ ազգային մը գրած է, և բարի վկայութիւններ կը պարունակէ Պատուելի Պ. Թովմաս Պօյաճեանի վրայ։

«Հինգշաբթի և ուրբաթ աւուր թերթոնուդ մէջ՝ Պատուելի Պ. Թովմաս Պօյեճեանի վերաբերեալ Բ. և Բ. Պ. Բ. ստորագրութեամբ յօդուածները զարմանք և ցաւ պատճառեցին ինձ։

Պատուելի Պ. Թովմաս Պօյաճեան, թէև բաժանեալ մեր ազգային եկեղեցիէն և երէց Բողոքական Հայոց, տասն տարիի չափ առաջ Անգլիա գտնուած միջոցին, գինքն 'ի մօտոյ ճանչցայ, և սոյն երկրին եկեղեցեաց մէջ մեր հայրենի փառաց նուիրած քարոզներն և մեր մասնաւոր տեսակցութեանց մէջ իւր հայրենասիրական ոգին իմ վրաս խորին տպաւորութիւն մի ըրած ըլլալուն, արդարութեան պարտք մի կը համարիմ խոստովանիլ որ իրեն դէմ գրուածները ինձ համար լիովին անհաւատալի են, և յարգոյ Ցօդուածագրերն լաւ կ՚ընէին նախ փաստերն առաջ բերել, և յետոյ գինքը բամբասել։»

ԹՈՒՐՔԻԱ

Լրագիրները հաղորդում են Լօնդօնից, որ յուլիսի 12 (24) անգլիական համայնքների ժողովում առաջարկվեցաւ ժողովին քննել Փոքր-Ասիային և Հայաստանին վերաբերեալ դօկումենտները։ Այդ առիթով Չարլս Դիլկ մատնացոյց արաւ այդ նահանգներում տիրող անտանելի դրութեան վրա և աւելացրեց որ զեղծումները որոնք գործվում են այդ նահանգներում այնքան մեծ են, որ նրանց չափազանցել անհնարին է։ Բ. Դրան խոստումներով, Դիլկի խօսքերին նայելով, Անգլիան գոհ չէ կարող լինել։ Ներկայ ժամանակում անհնարին է դեռ ևս ասել թէ ինչ քայլեր կը գործի Անգլիան, բայց հաստատ կարելի է կարծել, որ նա կընթանայ միւս պետութիւնների հետ միասին և կը գործի նրանց հետ համաձայնութեամբ։ Գլադստօն յայտնեց հետևեալը։ «Առանց եւրօպական համաձայնութեան հետևանքին հասնել չէ կարելի։ Այն ամեն լաւ արդիւնքները, որոնց հասաւ դիպլօմատիան Արևելքում, կարող էին միայն ընդհանուր եւրօպական համաձայնութեամբ ձեռք բերվել։»

«Temps» լրագրում կարդում ենք մի թըղթակցութիւն Կ. Պօլսից, որից քաղում ենք հետևեալ տեղը։

Ձեզ յայտնի է արդէն թէ ինչ է պատասխանել Բ. Դուռը եւրօպական պետութիւնների համաձայն գրութեան երրորդ կէտին, որ վերաբերվում է հայոց խնդրին։ Այդ պատասխանը յանդգնաբար ստում է ճշմարտութիւնը։ Այդ թուղթը հաւատացնում է որ քիւրդերը ճնշողներ չեն և որ մահմետական ազգաբնակութիւնը Հայաստանում կազմում է ընդհանուր ազգաբնակութեան թւից 79%, այն ինչ հայերը միայն 17% են։ Դորան մենք կը պատասխանենք բերելով այստեղ թէ եւրօպական հիւպատոսների զեկուցումներից և թէ հայոց պատրիարքարանի վիճակագրութիւնից վեր առած թւանշաններով Էրզրումի, Վանի և Դիարբէքիրի վիլայէթների ազգաբնակութեան մասին։ Այդ երեք վիլայէթներում հայերը 1,630,000 թւով են, թիւրքերը 530,000, քիւրդերը 120,000 և զանազան մանր ցեղեր, ինչպէս յոյները, ասօրիներ, եզիդներ և այլն միասին վեր առած 82,000 թւով են։»

Ուրեմն այդ թւանշաններից պարզ երևում Աբէդդին-փաշայի և դաւաճան Դաղեան բէյի պատասխանի բոլոր ստութը, որովհետև հայերը բուն Հայաստանի երեք վիլայէթներում 1,630,000 լինելով, մի միլիօնով աւելի շատ են, քան նոյն երկրի բոլոր միւս ազգերը, որոնք միասին վեր առած կազմում են միայն 732,000 հոգի։

Եւ չը պէտք է մոռանալ որ հայերի այդ թւի մէջ հաշված են միմիայն լուսաւորչական հայերը, իսկ միւս քրիստոնեայ կրօնքներին պատկանող հայերը, նոյնպէս և մահմեդական հայերը հաշված չեն։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ԼՕՆԴՕՆ, 21 յուլիսի։ Գլադստօն ծանր կերպով հիւանդացաւ դէպի ձախ կուրծքը արիւնհոսութեամբ, որ տենդային բնաւորութիւն էլ ունի։

ՍՊԱՍՍԿՕԷ ԳԻՒՂ (Ռեազանի նահանգ), 21 յուլիսի։ Տիկին Սկօբօլեվի մարմինը Ռանենբուրգ կայարանից գիւղացիները ձեռքերի վրա տարան և Սպասսկօէ գիւղի մէջ թաղեցին իր ամուսնու մօտ։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 յուլիսի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 93 ր. 75 կ., երկրորդ 92 ր., երրորդ 93 ր. 50 կ., չորրորդ 92 ր. 87 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 223 ր. 50 կ., երկրորդ 222 ր. 75 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 91 ր., 25 կ., երկրորդ 90 ր., 77 կ., ոսկի 7 ր. 87 կ.։ Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 24, 91 պէնս, ռուսաց 100 ր. Բերլինի վրա արժէ 126 մարկ 25 պֆ., Համբուրգի վրա 212 մարկ. 50 պֆ. Փարիզի վրա 263 ֆրանկ. 25 սանտիմ։ Բօրսայի տրամադրութիւնը թոյլ է։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ